

Çeltik Sektör Raporu

Sorunları ve Çözüm Önerileri

Samsun İl Tarım ve Orman Müdürlüğü

**T.C.
SAMSUN VALİLİĞİ
İl Tarım ve Orman Müdürlüğü**

**ÇELTİK SEKTÖR RAPORU
SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Burhan HEKİMOĞLU
Ziraat Mühendisi

Mustafa ALTINDEĞER
Ziraat Mühendisi

Samsun/Nisan 2019

T.C.
Samsun Valiliği
İl Tarım ve Orman M¼d¼rl¼đ¼

Çeltik Sekt¼r Raporu **Sorunları ve Çöz¼m Önerileri**

Hazırlayanlar

Burhan HEKİMOĞLU / Ziraat M¼hendisi
Mustafa ALTİNDEĞER / Ziraat M¼hendisi

Redaksiyon

İsmail DEMİR / Ziraat M¼hendisi
Dr. Ali KORKMAZ / Ziraat M¼hendisi

Bilgi ve Öneri Desteği

Erol BAŞ / KTV Şube M¼d¼r¼

Koordinasyon ve Tarımsal Veriler Şube M¼d¼rl¼đ¼
Strateji Geliştirme Birimi Yayınıdır

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
1. Giriş	1
2. Dünya Çeltik – Pirinç Durumu	2
3. Dünya Çeltik Ekilişleri	3
4. Dünya Çeltik Üretimi	5
5. Dünya Çeltik Tüketimi	9
6. Dünya Çeltik Ticareti	9
7. Türkiye’de Çeltik ve Pirinç	11
8. Türkiye Çeltik Ekim Alanı, Üretimi ve Verimi	13
9. Türkiye Çeltik İthalat ve İhracatı	17
10. Samsun Çeltik Ekiliş ve Üretim	21
11. Türkiye’de Çeltik Destekleme Politikaları	25
12. Çeltik Girdi Pariteleri	26
13. Genel Değerlendirme	27
14. Sorunlar ve Çözüm Önerileri	28
14. Sonuç ve Öneriler	30
Kaynaklar	31

Önsöz

Dünya’da yaşayan insanların yarıdan fazlasının ana besini olan pirinç ülkemizde de beslenme açısından önemli bir yere sahiptir.

Nüfusun hızla arttığı dünyada, en hayatî konulardan biri günümüz ve gelecek nesillerin beslenme ihtiyacının nasıl karşılanacağı konusudur. Pirinç dünya tahıl üretiminde buğday ve mısırdan sonra üçüncü sırayı alan en önemli tahıl bitkilerinden biridir. Dünya nüfusunun yarısından fazlası için beslenmede büyük bir önem taşır. Özellikle dünyanın Doğu Asya’yı kapsayan yarısında insanların temel besin kaynağını oluşturur.

Çeltik üretimi açısından ülkemiz çok uygun iklim koşullarına sahiptir. Sulama suyu bulunduğu sürece çeltik ülkemizin hemen hemen bütün bölgelerinde yetiştirilebilmekle beraber ancak gerek sulama imkânı, gerek ekonomik tür öncelikleri, gerek pazara yakınlık ve gerekse de coğrafi koşullar açısından çeltik üretimi ülkemizin belirli bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Bu bölgelerin başında Marmara ve Karadeniz Bölgesi gelmektedir.

Türkiye, çeltik ve pirinçte önceleri ithalatçı bir ülke konumunda olmasına rağmen özellikle 2000’li yıllardan sonra uygulamaya konulan tarımsal politikalar ve yapılan desteklemelerin yanında kaliteli ve yüksek verimli çeşitlerin kullanılması, çeltik yetiştirme tekniği uygulamalarının iyileştirilmesi ve çeltik üreticisinin modern tarım yöntemlerini kullanmasına bağlı olarak üretimde ciddi artışlar olmuştur.

Özellikle son on yıllarda itibaren ekim alanlarının genişlemesi, üreticiler tarafından sertifikalı tohum kullanımının yaygınlaşması, Araştırma Kurumlarımızca geliştirilen Osmancık gibi yeni çeşitlerin devreye girmesi üretim artışını hızlandırmıştır.

Samsun yöresi, eltik üretim potansiyeli yönünden özellikle de, arazi varlığı, su kaynakları, iklim, dekara verim, karlılık durumu ve pirinç piyasası açısından en şanslı illerimizden birisidir.

Bu potansiyelin eltik tarımı açısından değerlendirilmesi için eltik sektörü için hazırlanan bu çalışmanın faydalı olmasını diliyorum.

Nail KIRMACI
İl Müdürü

1. Giriş

Nüfusun hızla arttığı dünyada, en hayati konulardan biri günümüz ve gelecek nesillerin beslenme ihtiyacının nasıl karşılanacağı konusudur. Dünya nüfusunun, 2050 yılında yaklaşık 10 milyara ulaşacağı tahmin edilirken, bu nüfusun gıda talebinin de %60 oranında artacağı öngörülüyor. Bu noktada buğday ile birlikte **çeltik** (pirinç) ve bakliyat üretimi kritik önemdedir.

Dünya nüfusu, günlük ihtiyaç duyduğu kaloringin yüzde 20'sini pirinçten sağlamakta. Asya kıtasında bu oran yüzde 30'dur. Ancak, bazı Asya ülkelerinde günlük kaloringin yüzde 70'den fazlası pirinçten sağlanmaktadır.

Özellikle Uzakdoğu ve Güney Asya ülkelerinde insan gıdası olarak son derece önemli olan ve bazı ülkelerde kişi başına tüketimi 200 kilografa kadar çıkan pirinç, dünyada buğdaydan sonra en fazla tüketilen üründür.

Üretim aşamasından sonra hasat ile elde edilen ilk ürüne “**çeltik**” adı verilirken yalnız kavuzları soyulmuş, fakat parlatma işlemi görmemiş taneye ticari işlemlerde “**kahverengi pirinç**” veya “**kargo**” adı verilir. Kabukları soyulmuş ve parlatma işlemi yapılmış nihai ürüne ise “**pirinç**” denir.

Suda yetişen tek tahıl olan pirinç, dünya nüfusunun üçte ikisi için temel besin kaynağı konumundadır. Antarktika dışında dünyanın her yerinde yetiştirilen pirinç, 100'ü aşkın ülkede ekiliyor. Hindistan, ABD, Çin, Brezilya ve Tayland dünyanın önde gelen pirinç üreticileri arasında. Bangladeş de son yıllarda üretimi hızla artıran bir ülke olarak dikkat çekiyor.

Pirinç ihracatında ise ABD, Hindistan, Tayland, Vietnam ve Pakistan söz sahibi. **2018-2019 sezonunda** küresel pirinç arzının geçen yıla oranla % 2 artış göstermesi ve pirinç üretiminin 490 milyon tonu aşması beklenmektedir.

Çeltik Sektör Raporu

Dünya Pirinç Üretim Öngörüsü (2019)

Dünya Pirinç Durumu, milyon ton

	15/16	16/17 Tahmin	17/18 Öngörü	18/19 Öngörü	
				26.04	24.05
Üretim	474	489	488	493	491
Tüketim	473	487	487	491	493
Ticaret	39	47	47	47	48
Stoklar	124	123	123	123	121

Kaynak: "International Grain Council". Londra, İngiltere.

Kişi başına pirinç tüketiminin en fazla olduğu bölge Asya'da tüketim rakamları düşüyor. **Dünya pirinç tüketiminin %90'ının gerçekleştiği Asya'da** artık buğday, sofralarda kendine daha fazla yer buluyor. **Afrika'da ise pirinç üretim ve tüketim** rakamlarındaki artış dikkat çekiyor.

2. Dünya Çeltik – Pirinç Durumu

Dünya pirinç üretimi 2017/18 döneminde bir önceki yıla göre 1 milyon ton azalarak 486 milyon ton seviyesine gerilemiştir. Güney Amerika, Bangladeş, ABD ve Avrupa Birliği'nin üretiminin azalması nedeniyle sezon başında üretim beklentisi 484 milyon ton civarındayken Çin, Hindistan, Tayland ve Filipinler'de üretimin artması sonucu durum dengelenmiştir.

Yıllar	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18*
Ekiliş	156	158	160	160	162	161	159	160	161
Çeltik Üretim	655	672	697	707	714	715	705	726	726
Çeltik Verim	4,2	4,3	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4	4,5	4,5
Pirinç Üretim	440	450	468	475	479	481	474	487	486
Pirinç Tüketim	435,9	444,9	458,1	467,9	479,0	475,6	473,0	487,6	487,2
Pirinç Ticaret	31,5	35,7	39,0	37,8	42,5	41,3	39,5	46,0	45,9
Pirinç Stok	95,3	100,2	110,4	117,6	117,5	122,4	123,9	123,0	122,1

Kaynak: IGC, 2018 (*)Tahmin

Not: Çeltik Ekiliş (milyon hektar), Üretim (milyon ton) ve Verimi (ton/ha) USDA verisidir.

Çeltik Sektör Raporu

2017/18 sezonunda ortalama çeltik verimliliği bir miktar gerilese de 10 yıl öncesine göre yaklaşık %7 artmıştır. Avustralya, ABD ve Uruguay en yüksek verimliliğe sahip ülkelerdir. Ancak 2017/18 sezonu ile 10 yıllık ortalama verimi kıyaslandığında en büyük ilerlemeyi Brezilya (%19), Hindistan (%9), Türkiye (%8), Myanmar (%6) ve Pakistan (%6) göstermiştir. En büyük gerileme ise Mısır (-%12), Arjantin (-%3) ve Japonya'da (-%1) olmuştur.

Dünya pirinç tüketimi önceki sezona göre 1 milyon ton azalsa da 2017/18'de özellikle Asya'nın artan talebi ve Sahra-altı Afrika'nın yüksek nüfus artışı sayesinde üretimi 1 milyon ton aşarak 487 milyon ton seviyesinde gerçekleşmiştir.

2018/19 sezonunda iklim koşullarının olumlu gideceği yönündeki beklenti ve Asyalı üreticilerden özellikle Hindistan'ın üretiminin artacağı düşüncesiyle %2'lik gelişme beklenmektedir. 2018/19'da üretimle birlikte tüketimin de %1 civarında artacağı öngörülmektedir. 2017/18'de artan pirinç fiyatlarının 2018/19'da bir miktar gerileyerek dengelenmesi beklenmektedir. Yüksek seyreden fiyatların üreticileri teşvik edeceği ve sonuç olarak ekilişlerin artacağı düşünülmektedir.

Dünya çeltik üretiminin büyük bir bölümü, yetiştirme koşullarını sağlayan tropik ve ılıman bölgelerde yapılmaktadır. Yaklaşık 1,5 milyar hektar olarak tahmin edilen dünya tarım alanlarının 700 milyon hektarına yakın bir bölümünde tahıl ekimi yapılmaktadır. Tahıl ekimi için kullanılan bu alanın yaklaşık % 22'sine çeltik ekilmektedir ve bu alandan üretilen çeltik miktarı, toplam tahıl üretimi içerisinde % 28 paya sahiptir.

3. Dünya Çeltik Ekilişleri

Çeltik üretim sezonunda bir önceki sezona göre ekim alanlarında %0,5 azalma söz konusudur. Bu durumun sebebi sezon öncesi öngörülerin, çiftçiler açısından düşük hasılat olasılığı yansıtmasıdır. Kuzey yarımkürede hasat aşamasında olumsuz hava koşullarının etkisi, özellikle Asya kıtasında,

Çeltik Sektör Raporu

karışık koşulların oluşmasına sebebiyet vermiş, bu durum üretim miktarındaki artış oranının %0,3'te kalmasına neden olmuştur.

Dünya Çeltik Verileri

Dünya Çeltik Verileri (bin ton)

	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18 ³	2018/19 ⁴	Değişim (%) ⁵
Alan (bin ha) ¹	160.967	159.167	161.540	160.756	161.616	0,5
Verim (ton/ha) ¹	4,45	4,44	4,50	4,54	4,51	-0,7
Üretim ¹	715.794	706.006	726.712	729.095	728.066	-0,1
Tüketim ²	471.780	466.512	476.740	481.419	485.304	0,8
Yılsonu Stokları ²	127.989	132.764	136.744	143.887	143.182	-0,5
İthalat ²	41.527	38.336	41.332	48.499	46.597	-3,9
İhracat ²	43.609	40.301	47.276	48.250	49.351	2,3
ABD Long Grain 2,4% İhracat Fiyatı (\$/ton) ⁶	571	490	438	456	541	31,9
Thai White 100% B İhracat fiyatı (\$/ton) ⁶	435	395	407	415	465	13,6

Önemli Üretici Ülkelerdeki Çeltik Ekili Alan (milyon ha)

Ülkeler	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18*
Hindistan	41,9	42,9	44,0	42,8	44,1	44,1	43,5	42,9	43,3
Çin	29,7	29,9	30,1	30,1	30,3	30,3	30,2	30,2	30,2
Endonezya	12,1	12,1	12,1	12,2	12,1	11,9	12,1	12,2	12,2
Bangladeş	11,6	11,7	11,7	11,7	11,8	11,8	11,8	11,7	11,3
Tayland	10,9	10,7	11,0	10,9	10,8	10,3	9,5	10,2	10,7
Vietnam	7,4	7,6	7,7	7,9	7,8	7,8	7,9	7,8	7,7
Myanmar	7,0	7,0	7,0	7,0	7,1	7,0	6,9	7,0	7,0
Filipinler	4,4	4,5	4,6	4,7	4,8	4,7	4,5	4,7	4,8
Nijerya	1,8	2,4	2,3	2,9	2,9	3,1	3,1	3,2	3,2
Kamboçya	2,7	2,8	2,8	3,0	3,0	3,0	3,0	3,1	3,1
Pakistan	2,8	2,3	2,7	2,4	2,8	2,9	2,7	2,7	2,7
Brezilya	2,8	2,8	2,4	2,4	2,4	2,3	2,0	2,0	1,9
Türkiye	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Dünya	155,7	158,0	159,7	159,6	161,5	160,9	159,4	160,4	160,6

Kaynak: IGC 2018 (*) Tahmin

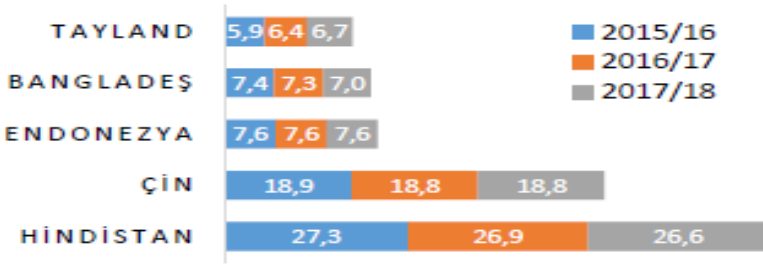
Küresel üretimde ilk sırada yer alan Çin'de üretimin 146 milyon ton, ikinci büyük üretici olan Hindistan'da ise yağışların yeterliliğine bağlı olarak üretimin 110 milyon ton olduğu tahmin

Çeltik Sektör Raporu

edilmektedir. Küresel pirinç tüketiminde 2017/18’de bir önceki sezona göre %1 oranında artış söz konusudur.

Küresel pirinç tüketiminde ilk sırayı yaklaşık 143 milyon ton ile Çin’in aldığı ve Çin’i sırasıyla Hindistan, Endonezya ve Bangladeş’in takip ettiği tahmin edilmektedir. 2017/18 sezonunda her ne kadar üretimde kayda değer bir artış söz konusu olmasa da, başlangıç stoklarının önceki sezona göre yüksek olması durumunun, yılsonu stoklarında yaklaşık %5 oranında bir yükselişe sebebiyet verdiği tahmin edilmektedir.

Çeltik ekim alanında önemli ülkeler (%)

4. Dünya Çeltik Üretimi

Dünya çeltik üretiminin büyük bir bölümü, yetiştirme koşullarını sağlayan tropik ve ılıman bölgelerde yapılmaktadır. Yaklaşık 1,5 milyar hektar olarak tahmin edilen dünya tarım alanlarının 700 milyon hektarına yakın bir bölümünde tahıl ekimi yapılmaktadır.

Tahıl ekimi için kullanılan bu alanın yaklaşık % 22’sine çeltik ekilmektedir ve bu alandan üretilen çeltik miktarı, toplam tahıl üretimi içerisinde % 28 paya sahiptir.

Uluslararası Hububat Konseyi (IGC), 2018 - 2019 sezonu dünya pirinç üretimi öngörüsünü, iki milyon ton yükselterek, 490 milyon tona yükseltmiştir.

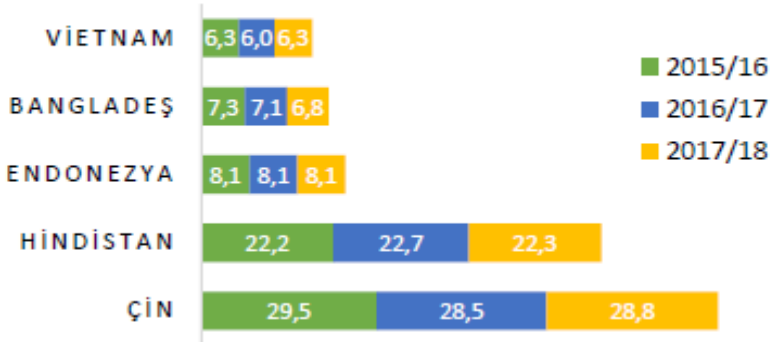
Çeltik Sektör Raporu

Ülkeler Bazında Dünya Pirinç Üretimi (Milyon Ton)

Ülkeler	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18*
Çin	136,6	137,0	140,7	143,0	142,5	144,6	145,8	145,0	146,0
Hindistan	89,1	96,0	105,3	105,2	106,7	105,5	104,4	109,7	111,0
Endonezya	36,4	35,5	36,4	36,7	36,3	35,6	36,2	37,2	37,5
Bangladeş	31,0	31,7	33,7	33,8	34,4	34,5	34,5	34,6	32,7
Vietnam	25,3	26,0	27,5	28,4	28,6	29,2	29,3	28,4	28,1
Tayland	20,3	20,3	20,5	20,3	20,3	19,1	15,8	19,2	20,3
Myanmar	11,6	11,1	11,5	11,7	11,9	12,6	12,2	12,4	12,6
Filipinler	10,1	10,9	11,0	11,8	12,2	12,3	11,3	12,0	12,2
Brezilya	7,9	9,3	7,9	8,0	8,2	8,5	7,3	8,4	7,9
Japonya	7,7	7,8	7,8	7,9	7,9	7,8	7,6	7,8	7,5
Pakistan	6,8	4,8	6,6	6,0	6,8	6,9	6,7	6,8	6,9
ABD	7,1	7,6	5,9	6,4	6,1	7,1	6,1	7,1	5,7
Mısır	4,6	3,1	4,3	4,7	4,8	4,5	4,0	4,8	4,3
Kamboçya	4,1	4,2	4,3	4,7	4,7	4,7	4,9	5,0	5,0
G. Kore	4,9	4,3	4,2	4,0	4,2	4,2	4,3	4,2	4,0
Nijerya	2,2	2,8	2,9	3,4	3,0	3,5	3,5	3,7	3,7
Türkiye	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Dünya	440,0	449,8	468,2	475,0	479,0	480,5	474,3	486,8	486,2

Kaynak: IGC, 2018 (*)Tahmin

Çeltik üretiminde önemli ülkeler (%)

Küresel üretimde ilk sırada yer alan Çin’de üretimin yaklaşık 145 milyon ton olduğu, ikinci büyük üretici olan Hindistan’da ise yağışların yeterliliğine bağlı olarak üretimin 110 milyon tona ulaştığı tahmin edilmektedir.

Küresel pirinç tüketiminde 2016/17’de bir önceki sezona göre yaklaşık 11 milyon ton düzeyinde bir artış yaşandığı tahmin edilmektedir. Küresel pirinç üretiminde ilk sırayı 141 milyon ton

Çeltik Sektör Raporu

ile Çin'in aldığı ve Çin'i sırasıyla Hindistan, Endonezya ve Bangladeş'in takip ettiği düşünülmektedir. 2016/17 sezonunda üretimin ve başlangıç stoklarının önceki sezona göre yüksek olması sonucu yılsonu stoklarında yaklaşık %4 oranında bir artış söz konusudur.

Ülkeler Bazında Dünya Pirinç Tüketimi (milyon ton)

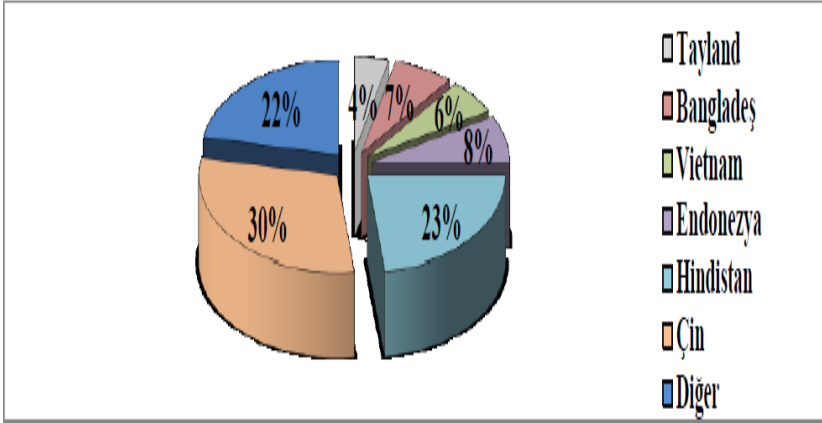
Ülkeler	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18*
Çin	133,7	134,8	139,5	142,0	143,8	142,9	143,0	144,1	145,1
Hindistan	86,4	90,8	91,9	93,8	98,9	97,2	95,3	98,0	99,8
Endonezya	37,9	37,9	38,2	38,1	38,1	37,5	37,7	37,5	37,8
Bangladeş	31,3	32,4	34,1	34,1	34,8	34,9	34,9	35,2	35,1
Vietnam	19,2	19,3	19,6	22,0	22,4	22,7	24,1	23,6	22,9
Filipinler	11,8	12,5	13,4	11,9	13,5	13,5	12,6	13,4	13,5
Tayland	10,2	10,4	10,5	10,7	10,7	10,3	9,5	11,5	11,2
Myanmar	11,1	10,4	10,3	10,5	10,6	10,5	10,5	10,5	10,5
Japonya	8,1	8,5	8,4	8,1	8,3	8,5	8,7	8,7	8,5
Brezilya	8,1	8,3	8,0	8,5	8,1	7,9	7,8	7,8	7,9
Dünya	435,9	444,9	458,1	467,9	479,0	475,6	473,0	487,6	487,2

Kaynak: IGC 2018 (*) Tahmin

Dünya pirinç üretiminde ilk sırayı Çin Halk Cumhuriyeti almaktadır. Bu ülkeyi Hindistan, Endonezya ve Bangladeş izlemektedir. Bu dört ülke dünyada en fazla çeltik ekim alanına sahip olan Asya ülkeleridir ve dünya pirinç üretiminin yaklaşık % 68'ini karşılamaktadır.

Çeltik Sektör Raporu

Dünya Pirinç Üretiminde Önemli Ülkeler ve Payları

Ülkeler bazında bakıldığında dünya pirinç üretiminin büyük bir kısmının Çin, Hindistan, Endonezya, Bangladeş ve Vietnam tarafından yapıldığı görülmektedir.

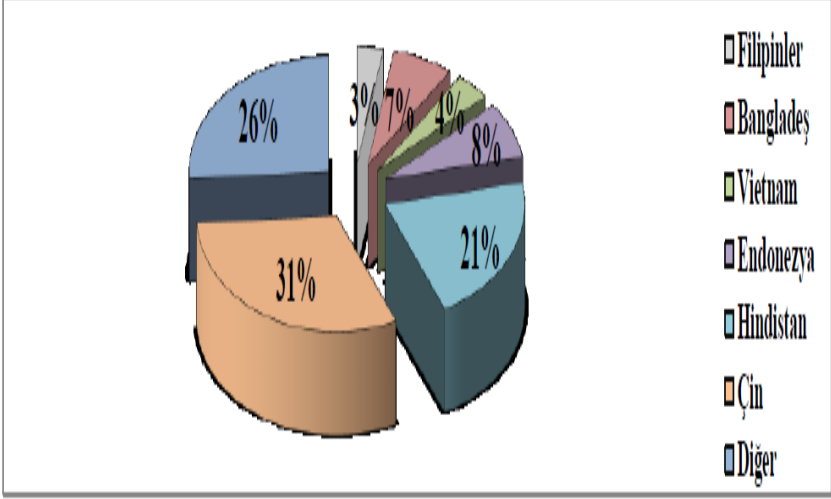
Çeltik Üretici Ülkelerdeki Ekiliş ve Hasat Dönemleri

Ülkeler	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
AB												
Türkiye												
Mısır												
Pakistan												
Hindistan												
Burma												
Endonezya												
Tayland												
Bangladeş												
Çin												
Japonya												
Avustralya												
ABD												
Meksika												
Arjantin												

Ekiliş Hasat

5. Dünya Çeltik Tüketimi

Pirinç üretiminde olduğu gibi pirinç tüketiminde de ilk sıraları Çin Halk Cumhuriyeti ile Hindistan almaktadır. Aşağıda dünya pirinç tüketiminde önemli ülkeler ve tüketimdeki payları görülmektedir.

6. Dünya Çeltik Ticareti

Dünya pirinç üretiminin ancak 35-40 milyon tonu, yani % 7-8'si uluslararası ticarete konu edilmektedir. Uluslararası ticarete konu edilen pirinç miktarının bu kadar az olmasının temel nedeni, daha önce değinildiği gibi üretimin büyük miktarını yapan Asya ülkelerinin, aynı zamanda pirincin ana tüketicisi konumunda olmalarıdır.

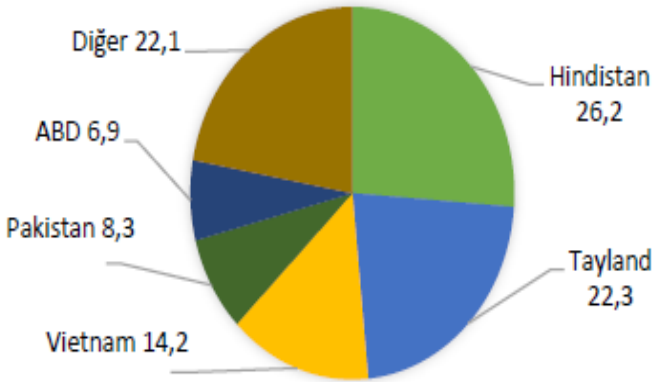
2009-2020 yılları arasında küresel pirinç ticaretinin % 3,8 oranında artması öngörülmektedir. 2020 yılında pirinç ticaret hacminin 41 milyon tona ulaşarak, 2006 yılından % 30 daha fazla olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Dünya pirinç ihracatındaki en ilginç nokta, dünya toplam pirinç üretiminin yalnızca % 1,3'ünü gerçekleştiren ABD'nin, aynı zamanda dünya pirinç ihracatının yaklaşık % 8-9'unu

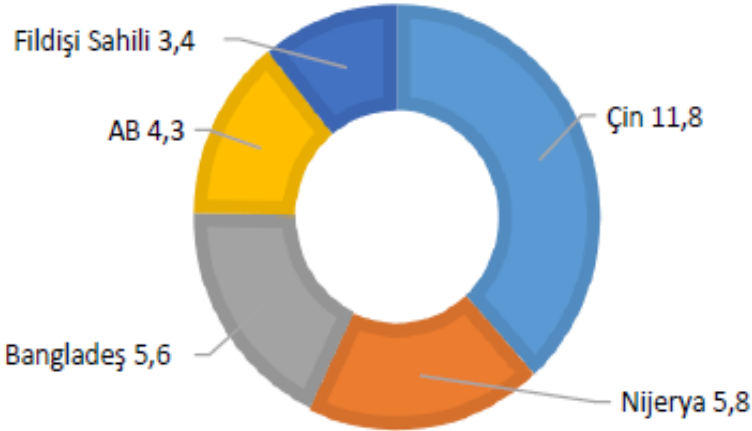
Çeltik Sektör Raporu

gerçekleştirmesidir. ABD'nin bu az üretimiyle fazla miktarda ihracat yapmasında; ihracata yönelik üretiminin, gümrük duvarlarının küresel şirketler lehine indirilme politikalarını savunmasındaki başarısının etkili olduğu düşünülmektedir.

Ülkelere göre dünya pirinç ihracatı (2017/18, %)

Pirinç ithalatında önemli ülkelerin payı (2017/18, %)

Çeltik Sektör Raporu

7. Türkiye’de Çeltik ve Pirinç

Türkiye, çeltik ve pirinçte ithalatçı bir ülke konumunda olmasına rağmen özellikle 2000 yılından sonra uygulamaya konulan tarımsal politikalar ve yapılan desteklemelerin yanında kaliteli ve yüksek verimli çeşitlerin kullanılması, çeltik yetiştirme tekniği uygulamalarının iyileştirilmesi ve çeltik üreticisinin modern tarım yöntemlerini kullanmasına bağlı olarak üretimde ciddi artışlar olmuştur.

Özellikle 2000’li yılların başından itibaren ekim alanlarının genişlemesi, üreticiler tarafından sertifikalı tohum kullanımının yaygınlaşması, Araştırma Kurumlarımızca geliştirilen Osmancık gibi yeni çeşitlerin devreye girmesi üretim artışını hızlandırmıştır.

Türkiye’nin son yıllardaki pirinç tüketimi 535–750 bin ton arasında değişmektedir. 2007 yılında 613 bin ton olan tüketim, her geçen yıl artış göstererek 2016 yılında 750 bin tona çıkmıştır. Pirinç, doğrudan tüketimin yanında pirinç unu ve pirinç kepeği olarak yem sanayinde, çeşitli rasyonlara dâhil edilerek besicilikte kullanılmaktadır.

Türkiye Pirinç Verileri (bin ton)

	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	Değişim (%) ²
Alan (1000 ha) ¹	119,73	110,59	110,88	115,86	116,06	0,2
Verim (kg/da) ¹	735	814	749	794	793	-0,1
Üretim	528,00	540,00	498,00	552,00	552,00	0,0
Yurt içi kullanım	601,30	667,70	754,19	781,76	781,86	0,0
İthalat	217,06	320,21	292,66	198,88	243,86	22,6
İhracat	46,41	34,77	39,59	61,25	67,80	10,7
Stok Değişimi	92,07	152,34	-8,10	-97,66	-59,32	-39,3

Kaynak: TÜİK (04.07.2018)¹/ Çeltik verilerini ifade etmektedir. ²/ Verisi bulunan son iki pazarlama yılının değişimini göstermektedir.

Çeltik Sektör Raporu

Türkiye’de Çeltik Ekiliş Üretim Verim ve TMO Alımları

TÜRKİYE ÇELTİK EKİLİŞ-ÜRETİM-VERİM VE TMO ALIMLARI						
YILLAR	Ekiliş (Ha)	ÜRETİM (Ton)	VERİM (Kg/De)	TMO ALIMI (TON)	TMO PİRİNÇ ALIMI (TON)	ALIMIN ÜRETIME ORANI (%)
1980	52.000	238.000	458	3.165	-	1,3
1981	73.000	330.000	452	7.304	-	2,2
1982	77.350	350.000	452	17.878	-	5,1
1983	70.000	315.000	450	3.622	-	1,1
1984	64.000	280.000	438	0	-	0,0
1985	62.000	278.000	445	20.582	-	7,5
1986	55.000	275.000	500	11.898	-	4,3
1987	53.000	275.000	519	2.786	-	1,0
1988	51.000	282.500	515	0	-	0,0
1989	66.000	330.000	500	23.461	-	7,1
1990	53.000	230.000	434	51.103	-	22,2
1991	40.400	200.000	495	7.083	-	3,5
1992	43.000	215.000	500	17.519	-	8,1
1993	44.850	225.000	502	15.852	-	7,0
1994	40.500	200.000	494	14	-	0,0
1995	50.000	250.000	500	54.812	-	21,9
1996	54.850	280.000	510	30.583	-	10,9
1997	55.000	275.000	500	56.026	-	20,4
1998	60.000	315.000	525	70.701	-	22,4
1999	65.000	340.000	523	47.014	-	13,8
2000	58.000	350.000	603	40.763	-	11,6
2001	59.000	360.000	610	19.080	-	5,3
2002	60.000	360.000	600	59.231	-	16,3
2003	65.000	372.000	572	130.362	-	35,1
2004	70.000	490.000	700	14.855	-	3,0
2005	85.000	600.000	706	11.899	-	2,0
2006	99.100	698.000	702	87.225	-	12,5
2007	93.900	648.000	690	33.439	-	5,2
2008	99.500	753.000	757	501	-	0,1
2009	96.754	750.000	775	-	-	-
2010	99.000	860.000	869	-	-	-
2011	99.400	900.000	905	12.849	-	1,4
2012	119.725	880.000	735	41.305	-	0,1
2013	110.592	900.000	814	-	-	-
2014	110.884	830.000	754	-	-	-
2015	115.856	920.000	794	5.580	-	0,6
2016	116.046	920.000	793	77.146	-	8,4
2017*	110.000	900.000	818	-	-	-
2018	118.100	940.000	796	432	-	0,05

KAYNAK : TÜRK Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, TMO
2009, 2010, 2013, 2014 ve 2017 yıllarında müdahale alın fiyatı açıklanmamıştır.
*ÜRETİM TÜRK - EKİLİŞ TMO TAHMİN

Çeltik Sektör Raporu

TÜİK tarafından; dış satım, stok değişimi, kayıplar göz önüne alınarak hazırlanan denge tablolarına göre yılda kişi başına tüketilen pirinç miktarı 2000 yılında 7 kg iken 2016 yılında 9,40 kg'a çıkmıştır.

Çeltik, Türkiye tahıl ekim alanları içerisinde %1 pay alırken üretimde %2,5 paya sahiptir. Toplam 28 ilde 1 milyon 95 bin dekar alanda çeltik tarımı yapılmaktadır. Ekilen alan ve üretim bakımından ilk sırada Marmara Bölgesi yer almaktadır. Buna göre üretimin %70'i Marmara Bölgesi'ndedir. Karadeniz ise üretimin %26'sına sahiptir ve bu iki bölge Türkiye üretiminin %96'sını oluşturmaktadır. Kalan %4'lük kısmı ise İç Anadolu (%2), Güneydoğu Anadolu (%1) ve diğer (%1) bölgeler oluşturmaktadır.

Çeltik üretiminde il düzeyinde de yoğunlaşma vardır. Edirne %44, Samsun %15, Balıkesir %13, Çanakkale %7 ve Çorum %6'lık bir paya sahiptir. 5 ilin üretimleri toplam üretimin %85'ini oluşturmaktadır. Kalan %15'lik kısmı ise Sinop, Tekirdağ, Kırklareli, Bursa, Çankırı, Diyarbakır ve Mersin gibi diğer iller oluşturmaktadır.

Günümüzde çeltik üretiminde yalnız kendine yeterlilik potansiyeli olan bir ülke olan Türkiye, sürekli artan üretim miktarıyla gelecek yıllarda pirinçte kendi kendine yeter bir ülke olma yolunda ilerlemektedir. Türkiye'de pirinç üretimindeki artışın en önemli nedeni, özellikle son 10 yılda önemli oranda artan verimliliğidir.

8. Türkiye Çeltik Ekim Alanı, Üretimi ve Verimi

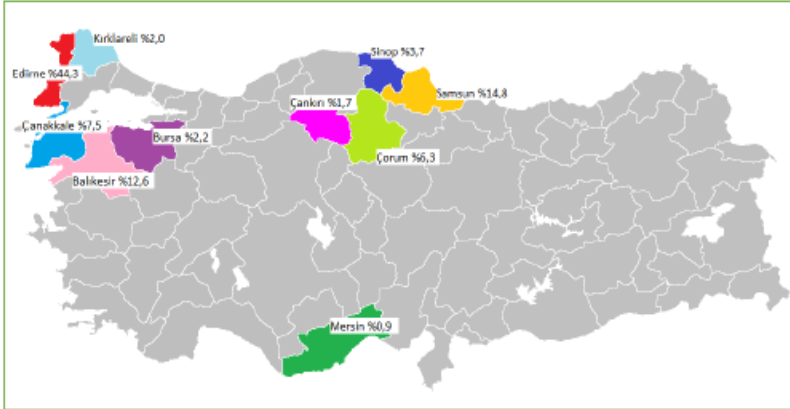
Çeltik üretimi; 2017/18 sezonunda Türkiye'de çeltik üretimi bir önceki sezona göre %2 oranında düşüşle 900 bin ton olmuştur. Tekirdağ çeltik üretimi, ekiliş alanlarındaki azalma sebebiyle bir önceki sezona göre %77 oranında düşüş göstererek 32 bin tondan 7 bin tona gerilemiştir. Üretimde Edirne ili tek başına toplam çeltik üretiminin %44'ünü karşılamıştır. Çeltik

Çeltik Sektör Raporu

üretimi sıralamasında yer alan ilk on il, toplam üretimin %96'sını oluşturmaktadır.

Yıl	Ekim Alanı (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Ton/Ha)
2008	99.500	753.000	7,57
2009	97.000	750.000	7,75
2010	99.000	860.000	8,69
2011	99.400	900.000	9,05
2012	119.725	880.000	7,35
2013	110.592	900.000	8,14
2014	110.884	830.000	7,64
2015	115.856	920.000	7,94
2016	116.056	920.000	7,93
2017	109.505	900.000	8,22

Kaynak: TÜİK, 2018

Çeltik üretiminde il düzeyinde de yoğunlaşma var. Üretim oranları illere göre şöyle sıralanmaktadır. Edirne % 44, Samsun % 15, Balıkesir % 13, Çanakkale %7 ve Çorum% 6 oranında üretim yapılmaktadır. Bu beş il toplam üretimin yüzde 85'ini sağlamaktadır. Kalan yüzde 15'lik kısmı ise Sinop,

Çeltik Sektör Raporu

Tekirdağ, Kırklareli, Bursa, Çankırı, Diyarbakır ve Mersin gibi iller oluşturmaktadır.

İller Bazında Çeltik Ekim Alanı, Üretimi ve Verimi

İller	Ekim Alan (Da)	Üretim (Ton)	İller	Ekim Alan (Da)	Üretim (Ton)
Edirne	456.846	398.534	Kırıkkale	3.500	3.567
Samsun	165.965	133.038	İstanbul	2.900	2.410
Balıkesir	144.376	113.829	Düzce	2.200	1.646
Çanakkale	82.367	67.357	Amasya	1.238	1.081
Çorum	69.131	57.076	Ankara	1.100	961
Tekirdağ	9.439	7.329	Hakkari	750	146
Sinop	41.324	33.217	Tokat	1.000	679
Bursa	25.720	20.212	Bingöl	250	63
Kırklareli	20.831	18.405	Karabük	390	331
Çankırı	22.119	15.580	Osmaniye	152	91
Diyarbakır	13.528	6.427	Bolu	185	36
Mersin	11.989	8.308	Kahramanmaraş	30	12
Kastamonu	10.219	6.521	Mardin	1.500	844
Şanlıurfa	6.000	2.300	Toplam	1.095.049	900.000

Kaynak: TÜİK, 2018

Türkiye'nin Pirinç Tüketimi, Stok ve Yeterlilik Derecesi

Piyasa Yılı*	Yurt İçi Kullanım (Ton)	Tohumluk Kullanım (Ton)	Gıda Olarak Tüketim (Ton)	Kayıplar (Ton)	Stok Değişimi (Ton)	Kişi Başına Tüketim (Kg)	Yeterlilik Derecesi (%)
2007/08	636.651	11.268	612.874	12.510	-36.324	8,68	60,46
2008/09	591.436	19.900	556.993	14.543	3.165	7,79	75,66
2009/10	736.347	19.351	702.517	14.479	4.882	9,68	60,5
2010/11	563.376	19.800	526.974	16.602	116.857	7,15	90,7
2011/12	734.131	19.880	696.877	17.375	-132.565	9,33	72,8
2012/13	601.296	14.367	569.941	16.988	92.068	7,5	86,9
2013/14	667.701	13.271	637.055	17.375	152.343	8,30	80,1
2014/15	754.189	13.306	724.860	16.023	-8.095	9,33	65,4
2015/16	781.757	13.903	750.094	17.761	-97.655	9,53	69,9
2016/17	781.862	13.927	750.074	17.761	-59.322	9,40	69,9

Kaynak: TÜİK, 2018

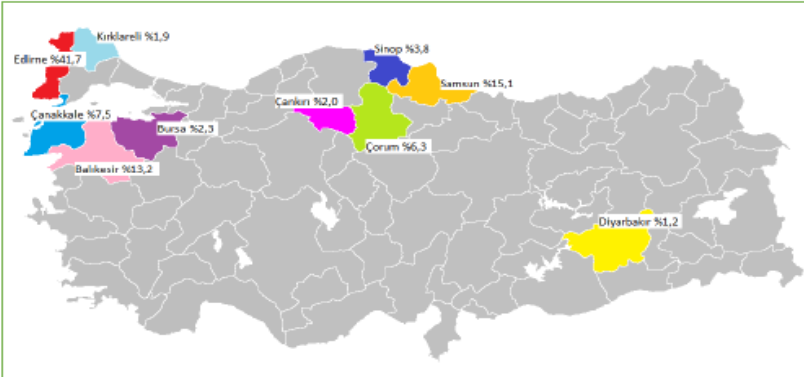
Çeltik Sektör Raporu

Türkiye çeltik üretiminde kendi kendine yeter bir ülke olma yolunda ilerlemekte. Pirinç üretimindeki artışın en önemli nedeni, özellikle son 10 yılda artan verimlilik.

Bölgelere göre çeltik hasat zamanı değişiklik gösterir. Trakya ve Karadeniz bölgelerinde hasat Eylül ayı ortalarında başlar, Ekim sonlarında biter. Bana karşılık Ege, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde hasada Ağustos ortalarında, Güney Marmara bölgesinde Ağustos sonunda başlanabilir.

Çeltik ekim alanları; 2017/18 sezonunda Türkiye’de çeltik üretimi yaklaşık 110 bin hektar alanda gerçekleşmiştir. 2017 yılı çeltik ekim döneminde, özellikle Trakya’da barajlarda su seviyelerinin düşük olmasının, bir önceki sezona göre ekiliş alanlarında meydana gelen azalmada etken olduğu düşünülmektedir. Çeltik tarımı yapılan alanlarda uygun iklim koşulları, çeltik veriminin bir önceki yıla göre %3,5 oranında artmasına sebep olmuştur.

Çeltik Ekim Alanları

Çeltik ekim alanı ve üretimi bakımından ilk sırada % 70 oranıyla Marmara Bölgesi ve % 26 oranıyla Karadeniz ikinci sıradadır. Bu iki bölge Türkiye üretiminin % 96’sını sağlamakta. Kalan yüzde 4’lük kısmı ise İç Anadolu (%2), Güneydoğu Anadolu (% 1) ve diğer bölgeler (% 1) oluşturmaktadır.

Çeltik Sektör Raporu

9. Türkiye Çeltik İthalat ve İhracatı

Ülkemiz çeltik üretimi, tüketimi karşılayamadığı için hemen hemen her dönem çeltik veya pirinç ithalatı gerçekleştirilmektedir. 2010 yılında çeltik ithalatı 409 bin ton ile son 16 yılın en yüksek seviyesinde olmuştur. 2017 yılı 165 bin ton civarında çeltik ithalatı gerçekleşmiştir.

2008–2017 yılları arasında Türkiye çeltik ithalat ihracat miktar ve değerlerine ilişkin veriler, 2010 yılında çeltik ithalatı 409.199 ton ile son dönemin en yüksek seviyesindedir. 2014 yılında ise üretimde bir önceki yıla göre yaşanan % 7,8’lik azalışa bağlı olarak çeltik ithalat miktarı yaklaşık 300 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizin 2017 yılı çeltik ithalatı ise 165 bin ton olmuştur.

Türkiye’nin Çeltik İthalat ve İhracat Miktarları

Yıllar	İthalat			İhracat		
	Miktar (Ton)	Değer (Bln \$)	Ort. Fiyat (\$/Ton)	Miktar (Ton)	Değer (Bln \$)	Ort. Fiyat (\$/Ton)
2008	45.307	19.823	438	235	269	1.147
2009	63.203	26.188	414	199	316	1.591
2010	409.199	172.977	423	307	371	1.209
2011	277.083	112.349	405	834	564	677
2012	227.539	88.819	390	363	349	962
2013	164.537	70.535	429	108	166	1.539
2014	299.966	140.043	467	341	342	1.001
2015	188.905	86.585	458	437	362	830
2016	202.464	73.731	364	49	64	1.322
2017	165.052	58.675	355	614	169	275

Kaynak: TÜİK, 2018

Ülkemizde son dönemde en yüksek çeltik ihracatı, 834 ton ile 2011 yılında yapılmıştır. 2017 yılı çeltik ihracatımız ise bir önceki yıla göre ciddi bir artışla 614 ton olmuştur. Ülkemizde son dönemde çeltik ithalatının büyük çoğunluğu ABD, Rusya Federasyonu, Bulgaristan, Portekiz ve Yunanistan’dan yapılmaktadır.

Çeltik Sektör Raporu

Son dönemde çeltik ithalatının büyük çoğunluğu ABD, Rusya Federasyonu, Bulgaristan, Portekiz ve Yunanistan'dan yapılmıştır. Pirinç ithalatının büyük çoğunluğu İtalya, Hindistan, Yunanistan, Bulgaristan ve Çin'den gerçekleşmiştir. Öte yandan 2017 yılı kargo pirinç ithalat miktarı ise 35 bin tondur.

2003-2018 yılları arasındaki 16 yıllık dönemde yaklaşık olarak 4,8 milyon ton çeltik ve pirinç ithal edilmiş; karşılığında 2,2 milyar dolar ödenmiştir.

Türkiye'nin Pirinç İthalat ve İhracat Miktarları

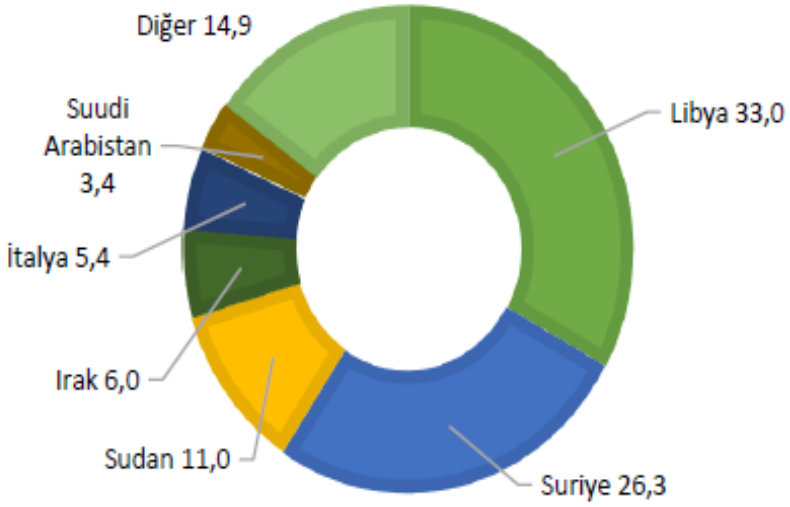
Yıllar	İthalat			İhracat		
	Miktar (Ton)	Değer (Bin \$)	Ort. Fiyat (\$/Ton)	Miktar (Ton)	Değer (Bin \$)	Ort. Fiyat (\$/Ton)
2008	179.603	144.310	803	4.058	4.986	1.229
2009	158.335	105.770	668	18.662	19.529	1.046
2010	125.643	91.340	727	50.825	46.549	916
2011	41.011	28.591	697	85.126	74.786	879
2012	25.111	17.688	704	86.335	68.960	799
2013	118.563	79.625	672	6.597	6.281	952
2014	191.067	136.414	714	19.467	19.261	989
2015	119.830	78.026	651	24.065	23.122	961
2016	73.046	36.826	504	45.812	35.956	785
2017	148.608	77.687	523	49.072	36.488	744

Kaynak: TÜİK, 2018

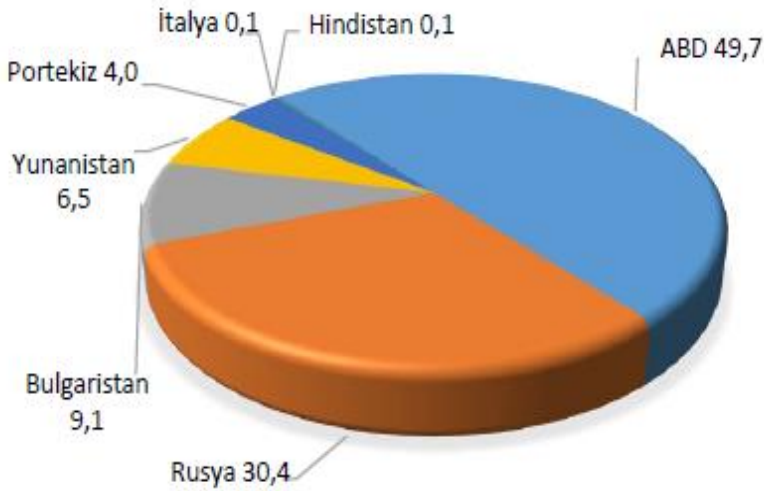
TÜİK verilerine göre 2016/17 dönemi ülkemiz pirinç ürünü yeterlilik derecesi % 69,9 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında ülkemizin pirinç ithalatı yaklaşık 149 bin ton, ihracatı ise 49 bin ton olmuştur. Ülkemizde pirinç ithalatının büyük çoğunluğu ise İtalya, Hindistan, Yunanistan, Bulgaristan ve Çin'den yapılmaktadır.

2018 Haziran ayında 2,31TL/kg olan çeltik üretici fiyatı bir önceki aya göre %2,2 oranında, bir önceki yılın aynı ayına göre ise %21,6 oranında artmıştır.

Türkiye'nin pirinç ihracatında önemli ülkeler (2017,%)

Türkiye'nin çeltik ithalatı yaptığı ülkeler (2017,%)

Çeltik Sektör Raporu

2018 Haziran ayında **pirinç tüketici fiyatı 8,07TL/kg** olarak gerçekleşmiştir. Tüketici fiyatı bir önceki aya göre %2,8 artarken, bir önceki yılın aynı ayına göre %15,1 oranında artmıştır.

Çeltik ve Pirinç Piyasa Fiyatları (TL/Ton)

			Oca	Şub	Mar	Nis	May	Haz	Tem	Ağu	Eyl	Eki	Kas	Ara	Ort.
2013	ÇELTİK	Baldo	1,604	1,573	1,601	1,627	1,661	1,664	1,661	1,659	1,707	1,737	1,816	1,946	1,750
		Osmançik	1,214	1,249	1,239	1,291	1,357	1,363	1,364	1,368	1,367	1,336	1,447	1,516	1,409
	PIRİNÇ	Baldo	2,824	2,903	2,907	2,921	2,995	2,995	3,011	3,013	2,994	3,000	3,171	3,588	3,027
		Osmançik	2,110	2,176	2,195	2,236	2,323	2,335	2,361	2,380	2,402	2,315	2,536	2,716	2,340
2014	ÇELTİK	Baldo	2,039	2,075	2,165	2,162	2,197	2,200	2,200	2,200	2,463	2,646	2,750	2,600	2,488
		Osmançik	1,586	1,637	1,708	1,796	1,768	1,752	1,750	1,750	1,726	1,844	1,842	1,700	1,780
	PIRİNÇ	Baldo	3,788	3,831	3,842	3,858	3,888	3,871	3,911	3,917	3,911	4,019	4,114	4,158	3,926
		Osmançik	2,838	2,816	2,802	2,838	2,869	2,875	2,886	2,890	2,883	2,993	3,105	3,021	2,901
2015	ÇELTİK	Baldo	2,600	2,600	2,581	2,479	2,450	2,450	2,450	2,450	2,390	2,246	2,185	2,160	2,497
		Osmançik	1,830	1,853	1,837	1,799	1,707	1,700	1,700	1,698	1,735	1,651	1,641	1,560	1,727
	PIRİNÇ	Baldo	4,186	4,186	4,189	4,192	4,198	4,196	4,201	4,204	4,189	4,143	4,103	4,065	4,171
		Osmançik	3,048	3,121	3,123	3,111	3,110	3,110	3,107	3,099	3,096	3,029	2,993	2,928	3,073
2016	ÇELTİK	Baldo	2,160	2,160	2,160	2,118	2,100	2,111	2,130	2,130	2,078	2,075	2,101	2,175	2,111
		Osmançik	1,571	1,569	1,525	1,506	1,579	1,660	1,655	1,668	1,572	1,578	1,636	1,769	1,608
	PIRİNÇ	Baldo	4,033	4,019	4,027	4,002	4,034	4,062	4,082	4,080	3,993	3,946	3,981	4,071	4,024
		Osmançik	2,917	2,904	2,873	2,858	2,847	2,872	2,911	2,917	2,894	2,881	2,834	3,054	2,870
2017	ÇELTİK	Baldo	2,306	2,315	2,614	2,591	2,584	2,670	2,670	2,670	2,700	2,751	2,820	2,820	2,511
		Osmançik	1,904	2,015	2,030	2,023	2,028	2,029	2,021	2,011	2,025	2,127	2,182	2,248	2,110
	PIRİNÇ	Baldo	4,125	4,224	4,364	4,360	4,360	4,364	4,359	4,345	4,397	4,630	4,826	4,919	4,468
		Osmançik	3,147	3,303	3,404	3,405	3,414	3,425	3,425	3,422	3,387	3,538	3,748	3,843	3,479

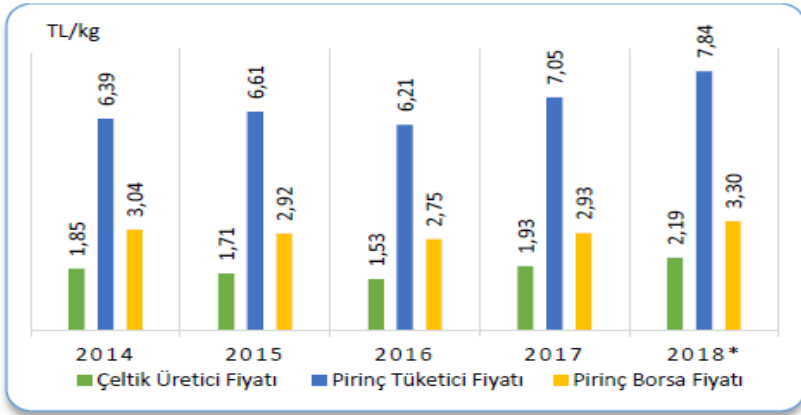
Kaynak: Şube Müdürlüklerince Alınan Piyasa Fiyatlarıdır. (Pirinç fiyatları toptandır.)

2015 yılında yüksek rekolte ve yüksek ithalatın etkisiyle piyasaya ürün arzı artmış, buna bağlı olarak nisan ayından itibaren çeltik fiyatlarında düşüş görülmüştür. İthal maliyetlerinin 2016 yılının ikinci yarısından itibaren ABD Doları'nın Türk Lirası karşısında değer kazanması ile artması sonucu çeltik fabrikaları yerli ürün kullanmaya yönelmiş, yerli ürüne olan talep de yurt içi çeltik fiyatlarının yükselmesine neden olmuştur.

Çeltik Sektör Raporu

2017 yılında çeltik ekim alanlarında sulama yetersizliğine bağlı olarak % 6 düşüş gözlenmiştir. Ekim alanlarındaki düşüşe rağmen yüksek verimli çeşitlerin ekilmesi üretimdeki düşüşü % 2 ile sınırlandırmıştır.

31.12.2017 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanan İthalat Rejimi Kararı ile Gümrük Vergisi oranları, 1 Temmuz 2018 tarihine kadar geçerli olmak üzere; çeltikte % 34'ten %5'e, kahverengi pirinçte(kargo) % 36'dan % 10'a, pirinçte % 45'ten %15'e düşürülmüştür. Bu durum çeltik ve pirinç ithal maliyetlerini % 20 düşürmüştür.

Borsa pirinç fiyatında Edirne Ticaret Borsası tacir satış fiyatları dikkate alınmış olup, bu fiyat 2018 Haziran ayında 3,31TL/kg'dır. Borsa fiyatı bir önceki aya göre %3,1 artarken, bir önceki yılın aynı ayına göre %8,5 oranında artmıştır.

10. Samsun Çeltik Ekiliş ve Üretim

Samsun yöresi, çeltik üretim potansiyeli yönünden özellikle de, arazi varlığı, su kaynakları, iklim, dekara verim, karlılık durumu ve pirinç piyasası açısından en şanslı illerimizden birisidir.

Bu potansiyelin çeltik tarımı açısından değerlendirilmesi için, izlenmesi gereken ana yolların başında, iyi bir toprak

Çeltik Sektör Raporu

hazırlığı, yöreye, toprak ve iklim şartlarına uygun yüksek verimli çeşit ve sertifikalı tohum gelmektedir.

Ekim zamanının iyi seçilmesi, birim alanda çıkacak bitki sayısı, sulama suyu rejimine ve sıcaklığına dikkat edilmesi, gübrelemenin bilinçli bir şekilde yapılması gerekmektedir. Hem tarla hem depolarda hastalık, zararlı ve yabancı otlar için gereği kadar zirai mücadele önlemleri alınması ve elde edilen çeltik ürünün sağlıklı bir biçimde depolanması gelmektedir. Samsun ili Ülkemiz çeltik ekilişinin %15'inde ekim yaparak, **çeltik üretiminin %14'ünü** karşılamaktadır.

Türkiye ve Samsun Ekiliş ve Üretim Verileri

Çeltik	Ekilen Alan (ha)	Hasat Edilen Alan	Verim (kg)	Üretim Miktarı (ton)
Türkiye	1.201.424	1.201.372	782	940.000
Samsun	180.564	180.564	738	133.221

TÜİK 2018

Samsun Çeltik Ekiliş ve Üretimi Verileri

İlçe	Ekilen Alan (ha)	Hasat Edilen Alan	Verim (kg)	Üretim Miktarı (ton)
Ondokuzmayıs	4.500	4.500	752	3.383
Alaçam	20.315	20.315	752	15.271
Bafra	130.000	130.000	745	96.785
Salıpazarı	488	488	676	330
Tekkeköy	3.212	3.212	799	2.565
Terme	14.000	14.000	658	9.209
Yakakent	200	200	730	146
Çarşamba	7.849	7.849	705	5.532
Samsun	180.564	180.564	738	133.221

TÜİK 2018

Çeltik Sektör Raporu

Son 15 yıllık süreçte Samsun'da çeltik üretim alanları artarken verimde de büyük değişimler yaşanmıştır. 2017 yılı verilerine göre Samsun 133.038 ton çeltik üretimiyle Türkiye'de üretim yapan 27 il arasında Edirne'nin ardından %15 payla 2. sırada yer almaktadır.

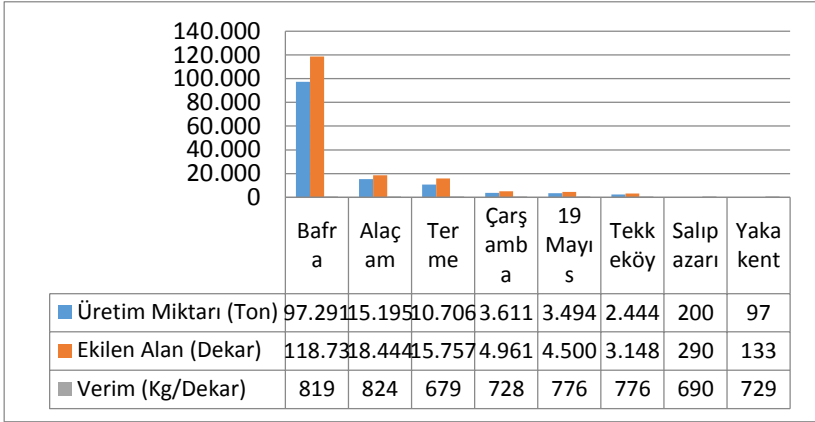
Samsun'un 8 ilçesinde çeltik üretimi yapılmaktadır. Üretimin %73,13'ü Bafra'da gerçekleştirilmektedir. 2017 yılı rakamlarına göre Bafra, 2.212 ruhsatlı üreticisiyle 97 bin ton çeltik üretimi gerçekleştirmiştir. Bafra çeltik üretim alanları arasında Edirne'nin İpsala ilçesinin ardından 2. sırada gelmekte olup Türkiye üretiminin yaklaşık %11'ini karşılamaktadır. Samsun'da Bafra'yı 15 bin ton ile Alaçam ve 10 bin ton ile Terme takip etmektedir. En yüksek verim değerlerine de Alaçam ve Bafra'da ulaşılmaktadır.

Türkiye'de Çeltik Üretim Miktarına Göre İlk 15 İlçe (2017)

	İlçe	Üretim (ton)	Ekilen Alan (da)	Verim (kg/da)
1	Edirne-İpsala	179.524	205.501	874
2	Samsun-Bafra	97.291	118.732	819
3	Edirne-Meriç	70.225	80.387	874
4	Balıkesir-Gönen	63.881	82.301	776
5	Çanakkale-Biga	52.997	65.000	815
6	Edirne-Uzunköprü	52.934	60.596	874
7	Edirne-Merkez	49.802	57.008	874
8	Balıkesir-Manyas	47.600	59.092	806
9	Edirne-Keşan	21.278	24.357	874
10	Sinop-Boyabat	17.326	21.982	788
11	Çorum-Osmancık	17.115	21.244	806
12	Edirne-Enez	16.746	19.280	869
13	Samsun-Alaçam	15.195	18.444	824
14	Çorum-Kargı	12.904	14.771	874
15	Samsun-Terme	10.706	15.757	679

Çeltik Sektör Raporu

Samsun İlçeleri Çeltik Üretimi (2017)

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri

2004-2017 yılları arasında Türkiye’de çeltik üretimi %83 artışla 490.000 tondan 900.000 tona çıkmıştır. Aynı dönemde Bafra’da üretim % 219 artışla 30.422 tondan 97.291 tona yükselirken, ekilen alanda %160 ve verimde ise %23’lük artış sağlanmıştır. Bu artışta çeltiğe sağlanan fark ödemesi desteği ve uygun fiyatlı sertifikalı tohumluğun etkisi bulunmaktadır.

Bafra ovasının sahil tarafındaki arazilerindeki tuzluluk oranının yüksek oluşu bölgede yetiştirilen pirince ayrı bir lezzet katmaktadır. Hem bu toprak avantajı hem de üretim miktarı ve veriminin yüksek olmasına rağmen Bafra pirinci markalaşamamıştır. Bafra’da çeltik tarımındaki en önemli sorun pazarlama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üretim miktarı çok daha düşük olmasına rağmen Terme pirinci piyasalarda daha fazla bilinir durumdadır. Saha görüşmelerinde, Bafra’da üretilen pirincin çoğunlukla toptan ticarete yönelik büyük paketlerde pazara sunuluyor olması markalaşma yolundaki engellerden birisi olarak vurgulanmıştır. Marketlerde sunulacak 1-2 kg’lık raf ürünlerinin azlığı nedeniyle yörede pirinçten elde edilen katma değer düşüktür. Bu

tür raf ürünleri sunulabilmesi için mevcut ve yeni kurulacak tesislerde kurutma olanaklarının iyileştirilmesi ve lojistik ile pazarlama organizasyonları kurulması gerekmektedir.

Pilavlık pirinç dışında pirinç unu, nişasta vb. ürünlerin işlenmesi de yine katma değer artışı sağlayacaktır. Bunun yanında Bafra Ticaret Borsası tarafından başlatılan coğrafi işaret belgesi alınmasına yönelik çalışmaların tamamlanması ürünün tanıtımı açısından çok olumlu katkılar sağlayacaktır. Ancak coğrafi işaret belgesi alınmasındaki en önemli engel üreticiler tarafından yaklaşık 10 tane farklı çeşit tohum kullanıyor olmasıdır. Pirinçte markalaşmanın sağlanması açısından en önemli hususlardan biri bu üretim çeşitliliğinin azaltılmasıdır.

11. Türkiye’de Çeltik Destekleme Politikaları

Türkiye’de çeltik üretiminde, fark ödemesi desteği, girdi destekleri, yurtiçi sertifikalı tohum kullanımı, organik tarım ve iyi tarım uygulamaları desteklemeleri uygulanmaktadır. 2018 yılında yayınlanan “Bitkisel Üretime Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ” kapsamında, çeltik fark ödemesi desteği 10 krş/kg olarak belirlenmiştir. Bunun dışında çeltikte yurt içi sertifikalı tohum kullanım desteği 8 TL/da, mazot desteği 40TL/da, gübre desteği 4TL/da, toprak analizi desteği ise 40 TL’dir. 2018/19 üretim sezonunda organik tarım kapsamında üretimi yapılan çeltik, 3. kategori ürünler arasında yer almış olup, belirlenen destek miktarı 30 TL/da’dır. İyi tarım uygulamaları desteği, çeltik için bireysel ve grup sertifikasyonu fark etmeksizin 10 TL/da olarak belirlenmiştir. Türkiye’de Bitkisel Üretime Yapılan Destekleme Ödemeleri kapsamında çeltik üretimi için verilen desteklerde yıllar bazında çeşitli farklılıklar söz konusu olmuştur. Fark Ödemesi Desteğinde 5 yıllık süreçte farklılık olmadığı görülmektedir. Toprak analizi desteği, 2014 ve 2015 yıllarında dekar başına verilirken, 2016 yılında kaldırılmış, 2017 ve 2018 yıllarında en az 50 dekar araziler için analiz başına uygulanmıştır. Son 5 yıllık dönemde

Çeltik Sektör Raporu

2016 yılı haricinde gübre ve mazot desteklemeleri ayrı ayrı uygulanırken, 2016 yılında her iki girdi için tek destek miktarı belirlenmiştir. Son iki yılda önceki yıllara kıyasla destekler arasında en fazla değişim mazot desteğinde mevcuttur. Çeltik üretiminde dekara verilen mazot desteği, 2014 yılına kıyasla 2018 yılında %770 oranında artmıştır. Yıllar bazında verim değerleri dikkate alındığında, 1 kg çeltik üretimi için verilen toplam destek miktarı 2018 yılında, 2014 yılına göre %28 artış göstermiştir.

Verilen Destek (TL/kg)						
Yıllar	Fark Ödemesi	Toprak Analizi	Sertifikalı Tohum	Gübre	Mazot	Toplam
2014	0,100	0,003	0,011	0,008	0,006	0,128
2015	0,100	0,003	0,010	0,008	0,006	0,128
2016	0,100	-	0,010	0,014		0,124
2017	0,100	0,001	0,010	0,005	0,044	0,159
2018*	0,100	0,001	0,010	0,005	0,049	0,164

Kaynak:TEPGE, GTHB verileri; *2018 destekleri, 2017 çeltik verimi esas alınarak hesaplanmıştır.

12. Çeltik Girdi Pariteleri

2018 yılının ilk 6 ayında tohum dışında kalan çeltik girdi paritelerinde bir önceki yıla göre belirli oranda azalma söz konusudur. Destekler hariç çeltik/mazot ve çeltik/gübre paritelerinde, azalma oranları %2,3 iken; destekler dahil paritelerdeki azalma oranları sırasıyla %3,2 ve %3,1'dir.

	2014	2015	2016	2017	2018
Çeltik Fiyatı (TL/kg)	1,85	1,71	1,53	1,94	2,19
Çeltik Fiyatı + Destek (TL/kg) ¹	1,98	1,84	1,65	2,10	2,35
Gübre Fiyatı (TL/kg) (A. Sülfat %21)	0,56	0,62	0,53	0,71	0,82
Mazot Fiyatı (TL/lt)	4,40	3,85	3,85	4,69	5,42
Tohumluk Fiyatı (TL/kg) ²	2,85	3,34	3,20	3,20	3,20
1 kg çeltik ile alınabilecek girdi miktarı (kg)					
Çeltik/Gübre	3,30	2,76	2,89	2,73	2,67
Çeltik + destek/Gübre	3,54	2,97	3,11	2,96	2,87
Çeltik/Mazot	0,42	0,44	0,40	0,41	0,40
Çeltik + destek/Mazot	0,45	0,48	0,43	0,45	0,43
Çeltik/Tohum	0,65	0,51	0,48	0,61	0,68
Çeltik + destek/Tohum	0,69	0,55	0,52	0,66	0,73

Gübre ve tohum fiyatlarında BÜGEM verileri, mazot fiyatlarında TÜİK verileri dikkate alınmıştır.

¹/2018 destekleri, 2017 çeltik verimi esas alınarak hesaplanmıştır.

²/2018 tohumluk fiyatı verileri tamamlanmadığından 2017 fiyatları esas alınmıştır.

13. Genel Değerlendirme

2018/19 sezonunda her ne kadar kuzey yarımkürede yaz mevsimi boyunca oluşacak yağışlar, her ne kadar bitkilerin gelişimi ve üretim miktarı üzerinde belirleyici rol oynayacak olsa da USDA verilerine göre ilk öngörülerde bir önceki sezona göre kayda değer bir değişim söz konusu değildir. 2018/19 sezonunda çeltik ekim alanlarında bir önceki sezona göre öngörülen %0,5 oranında artışa rağmen beklenen söz konusu üretim düşüşü çoğunlukla, en büyük üretici ülke olan Çin'deki üretim öngörülerinin azaltılması ile ilgilidir. Çin'de düşmesi beklenen üretim miktarının 2018/19 sezon sonu stoklarına da yansıtacağı düşünülmekte olup, küresel anlamda stoklarda %0,5 oranında azalma öngörülmektedir.

2018/19 sezonu, küresel pirinç ticareti açısından değerlendirildiğinde Kamboçya, Çin, Hindistan, Paraguay, Tayland ve ABD'den yapılacak sevkiyatların artış göstereceği öngörülürken, Endonezya gibi bazı büyük ithalatçı ülkelerde yerel kaynakların yeterliliğine bağlı olarak alımlarda düşük öngörüler söz konusudur. Bir önceki sezonla kıyaslandığında küresel pirinç ihracatında %2,3 oranında artış, ithalatında ise yaklaşık %4 oranında azalma olacağı öngörülmektedir.

2018/19 sezonu pirinç tüketiminin yaklaşık %1 oranında artış göstermesi beklenmektedir. Gıda amaçlı tüketim artışının endüstriyel kullanımda öngörülen azalmadan fazla olacağı öngörülmektedir. 2017/18 sezonunda 53,7 kg olan kişi başı tüketim miktarının, 2018/19 sezonunda 53,9 kg'a çıkacağı tahmin edilmektedir.

2018 yılı çeltik ekim döneminde uygun hava koşulları ve yağışların yeterli olmasının 2018/19 sezonunda Türkiye çeltik üretiminde olumlu etki yaratması beklenmektedir. TÜİK tarafından yayınlanan Bitkisel Üretim 1. Tahminine göre, 2018 yılında Türkiye'de çeltik üretiminin bir önceki sezona göre %4 oranında artış göstererek 940 bin tona ulaşmıştır.

Çeltik Sektör Raporu

14. Sorunlar ve Çözüm Önerileri

ÇELTİK		
AÇIKLAMA: Aşağıda "ÇE" kısaltmasıyla sıralanan sorunlar; çeltik tohumculuğu ile ilgili sorunlardır ve BÜGEM öncülüğünde Ekim 2015'de Çanakkale'de düzenlenen Sıcak İklim Tahılları Tohumculuk Çalıştayı'nın Çeltik Çalışma Grubu Raporu'ndan alınmıştır.		
No.	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
ÇE1	Çeltik tohumluğu üretiminde uygun alan bulmak önemli bir sorundur. OECD'ye üye ülkelerde uygulanan 'Aynı türe ait çeşitlerin aynı alanda üst üste iki yıl ekimi uygun değildir' şeklindeki mevzuat hükmü tohumluk üretiminde kısıt unsuru durumundadır.	Tohumluk üretiminde alan sorununu ortadan kaldırmak için, mevzuata 'aynı tarlada aynı çeşidin sertifikalı tohumluğu iki yıl üst üste ekilebilir' hükmü eklenmelidir.
ÇE2	Çeltiğin anavatanı Orta ve Güneydoğu Asya'dır. Çeltik ıslahı çalışmalarında yurtdışı genetik materyallere diğer türlere göre daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Denemelerde kullanılmak üzere yurt dışından ithal edilen introüksiyon materyallerinin gümrük işlemleri ıslahçıları yıldırmaktadır.	Deneme materyallerinin ithalatında gümrük mevzuatı basitleştirilmeli, introüksiyon materyallerinin yurtdışından temini daha kolay hale getirilmelidir. ıslah için yurtdışından getirilen genetik materyallerin ithalat işlemleri basitleştirilmelidir. Melez çeltik çeşidi geliştirmede daha hızlı hareket ederek benzer ekolojilerde tohumluk ihracatını geliştirmek mümkündür.
ÇE3	Çeltik yetiştiriciliğinde sertifikalı tohumluk desteği aynı kalmıştır. Mevcut desteklemeler özendirici olmaktan uzak görünmektedir.	Tohumluk açığının kapatılması için sertifikalı tohumluk desteklemeleri artırılmalıdır.
ÇE4	Tarla kontrollerinde çeşide ait özellikleri (kılıçlılık) yakalamak mümkün olmayabiliyor.	Bu konuyla ilgili mevzuatta gerekli değişiklik yapılmalıdır.
ÇE5	Tek bir nematod kaydı sertifikayı bozabilmektedir. Nematod toleransının sıfır olması emekleri boşa çıkarabilmektedir.	Nematod toleransı konusunda bilimsel bir çalışmaya dayandırılmak kaydıyla sınır değerler yeniden düzenlenebilir.
ÇE6	Tarla kontrollerinde görevli uzman sayısı çok düşük ve mevcut personel kontrollere yetişmekte zorlanmaktadır. Belgesi bulunan 1000 kontrolör bulunmasına rağmen aktif görev yapan kontrolör sayısı sadece 367'dir.	Tarla kontrollerinde görevli uzmanların çalışma şartları iyileştirilmeli, özendirici tedbirler alınmalı, özellikle Çanakkale gibi tohumluk üretiminin yoğun olduğu illerde tohumculuk birimi oluşturulmalıdır. Kontrolör ihtiyacı karşılanacak şekilde iş planlaması yapılmalıdır. Aktif görev almayan kontrolörlerin belgeleri iptal edilmelidir
ÇE7	Orijinal kademede tohumluk ithalatında OECD sertifikası aranması önemli bir engel durumundadır. OECD'ye üye olmayan Çin başta olmak üzere uzak doğu ülkelerinde oldukça ileri düzeyde ıslah çalışmaları bulunuyor. Melez çeltik çeşitlerinin üretime alınmasında ve tohumluk üretiminde geri kalınmaktadır.	OECD sertifikası şartı çeltik için gözden geçirilebilir. Melez çeltik tohumluğu üretimine öncelik verilmelidir. OECD üyesi olmayan ülkelere orijinal kademede tohumluk ithalatıyla ilgili mevzuat hazırlanmalıdır.

Çeltik Sektör Raporu

ÇELTİK <i>AÇIKLAMA: Aşağıda "ÇE" kısaltmasıyla sıralanan sorunlar; çeltik tohumculuğu ile ilgili sorunlardır ve BÜGEM öncülüğünde Ekim 2015'de Çanakkale'de düzenlenen Sıcak İklim Tahılları Tohumculuk Çalıştayı'nın Çeltik Çalışma Grubu Raporu'ndan alınmıştır.</i>		
ÇE8	Türk Patent Enstitüsü (TPE) tarafından bir Japon firmasına çeltik yanıklığına dayanıklılık geni için patent verilmiştir. Aynı genin birçok çeşitte var olma ihtimali çok yüksektir.	Çeltik yanıklığına dayanıklılık geni için TPE tarafından patent verilmesi incelenmeli, genlere patent alınmasıyla ilgili Bakanlığın çalışma yapması gerekmektedir. "Gen patentlenmesi" konusunda GTHB ve TPE arasında yeterince istişare yapılmadığı için, bu konu ileride yerli ıslahçılar açısından önemli bir engel olarak ortaya çıkacaktır. TPE'nin bu soruna çözüm üretmesi gerekir.
ÇE9	Tohumluk üretiminde kayda değer bir açık bulunmaktadır. Sertifikalı tohumluk üretimi talebi karşılamaktan uzak durumdadır.	Kamu kurumları tarafından geliştirilen çeşitlerin üretim ve dağıtım hakları, mevcut yasalar çerçevesinde daha kolay bir şekilde özel sektöre devredilmelidir. Çeltikte sertifikalı tohumluk üretiminin desteklenmesi daha kapsamlı değerlendirilmelidir.
ÇE10	Tohumluk üretim izni olan üreticiler, doğrudan tohumluk satmakta veya TODAB üyesi olmayan bayiler aracılığıyla piyasaya tohumluk vermek suretiyle haksız rekabet oluşturmaktadır. Tohumculukta taklit ve tağşiş denetim yetersizliği nedeniyle yaygın görünmektedir.	Piyasa denetimleri hem nicelik hem de nitelik olarak yükseltilmelidir.
ÇE11	Çeltik ıslahı ile ilgili çalışmalarda özel sektör yavaş hareket etmektedir.	Özel sektör çeltik ıslahı araştırmalarına girmelidir.
ÇE12	Hem çeltik yetiştiriciliğinde hem de çeltik tohumluğu üretiminde kırmızı çeltik önemli bir sorundur. Tohumlukta kırmızı çeltik bulunma kriterleri AB ülkelerine göre çok yüksektir. Kırmızı çeltikle mücadelede iki yıl nadas veya münavebe uygulaması yeterli gelmemektedir.	Kırmızı çeltikle ilgili tolerans sınırları düşürülmelidir. Mevcut sınırlar kırmızı çeltik sorununu artırmaktadır. Mevzuatta sertifikalı 1. kademedeki kilogramda 5 adet, 2. Kademedeki ise 10 adet kırmızı çeltik tohumu bulunabilir şeklinde değişiklik yapılmalıdır.

15. Sonuç ve Öneriler

✓ Türkiye 1984 yılından beri çeltik ve pirinç ithalatçısı bir ülkedir. Ancak son yıllarda verilen destekler ve yurt dışı fiyatların yüksek seyretmesi, üreticimizi teşvik etmiş, kaliteli ve sertifikalı tohumluk kullanımı, verimlilikteki gelişmeler ve alınan ilave tedbirlerle birlikte yerli üretimimiz sürekli yükselmiştir.

✓ Ancak ülkemizde çeltik üretiminde kullanılan mazot, elektrik, kimyasal gübre ve ilaç gibi temel girdilerin fiyatları, pirinç ithalatı yaptığımız ABD, Rusya Federasyonu, Bulgaristan, Portekiz gibi ülkelerin fiyatları ile karşılaştırıldığında oldukça yüksektir. Bu da ülkemizde üretim maliyetini artırmakta ve ucuz maliyetli ithal pirinç ile rekabet zorlaşmaktadır. Rekabeti oluşturan koşullar sağlanıncaya kadar, çeltik üreticisi düşük fiyatlı ürünlere karşı korunmalıdır.

✓ TMO üretici fiyatlarının gerilediği durumlarda piyasaya zamanında müdahale etmeli, üreticiyi mağdur etmeyecek bir müdahale fiyatı açıklamalıdır. Açıklanan fiyat kesinlikle girdi fiyatlarındaki artışın ve reel enflasyonun altında olmamalıdır.

✓ Son yıllarda çeltik verim ve üretiminde ve de çeltik fabrikalarında görülen kapasite artışı ve çeltiğin gümrüğünün sanayi açısından daha avantajlı olması, pirinç ithalatını azaltmakta ve çeltik ihracatına kaymaktadır. Hasat döneminde ithalata kesinlikle izin verilmemelidir.

✓ Türkiye’de son yıllarda milli gelir düzeyinin artması, teknolojik gelişmeler ve verimlilik sebebiyle çeltik fabrikalarında ciddi değişim ve yenilenmeler olmuştur. Bu nedenle Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yapılan pirinç ihracatları son dönemlerde artış göstermektedir. Bunun en önemli sebepleri Mısır devletinin çeltik ihracatını durdurması, daha önce bu ülkenin sürekli pazarı konumunda olan Suriye, Lübnan, Ürdün, Libya ve benzeri ülkelerde pirinç ihtiyacı doğması ve bu taleplerin doğrudan ülkemize gelmeye

Çeltik Sektör Raporu

başlamasıdır. Bu durum Türkiye çeltik işleyen sanayi ve ülkemiz için önemli bir fırsattır. Türkiye çeltik ithal etmek kaydı ile çeşitli ülkelere ihracat yapmaktadır.

✓ Türkiye'nin çevresindeki ülkelerin çoğu pirinç ithalatçısı konumundadır. Bunda dolayı dahilde işleme rejimi ve bu **sistemin sektörün önünü açacak şekilde düzenlenmesi çok önemlidir**. Geçmiş yıllarda ithalatçı konumunda olan Türkiye özellikle Orta Doğu ülkelerine pirinç satışı yapmaya başlamış ve bu rejim kapsamında ülkemize döviz kazandırmaya başlamıştır.

✓ Ülkemizdeki çeltik işleyen sanayi makine ve teçhizat, kapasite ve teknik bilgi birikimi bakımından oldukça iyi durumdadır. Bu nedenlerle yurtdışından çeltik ithal ederek, yurtiçinde pirince işledikten sonra yurtdışına pirinç ihraç etme potansiyeli yüksektir ve sektörün önünü açacak mevzuat değişikliklerinin yapılması uygun olacaktır.

✓ Çeltik üretimi, sertifikalı tohum kullanımı ve ürüne yapılan destek ödemeleriyle desteklenmektedir. Bu desteklerin korunması ve mümkünse destek miktarının artırılması çeltik üretiminin yükselmesine önemli katkı sağlayacaktır.

✓ Çeltik üretiminin artırılması için yeni sulanan alanlar açılmalı; ayrıca sulama ücretleri düşürülmelidir.

Kaynaklar

- 1- Tarım Ürünleri Piyasaları ÇELTİK Ocak 2018. TAGEM
- 2- Hububat. Sektör Raporları 2016 Ekonomi Bak
- 3- Hububat Sektör Raporu. TMO 2017
- 4- Türkiye Tohumculuk Sektörünün Sorunları Ve Çözüm Önerileri. TÜRKTED 2016
- 5- Ulusal Hububat Konseyi Çeltik Raporu / Aralık 2011
- 6- Hububat Sektörel Değerlendirme Paneli” Sonuç Raporu UHK 2018

<http://samsun.tarimorman.gov.tr>

Kılıçdede mah. Abdülhakhamit cad. No:5 55060 İlkadım/SAMSUN

Telefon : 0362 231 37 00 (3 hat) Faks : 0362 233 21 63